

Greinin er partur av lýsingarherferð, sum Granskingarráðið stendur fyri

HVØRJI ORÐ L VIT FYRST?

Sigur barn títt »lulla«, »dada« og »nallin«? So líkist tað øðrum vøggustovubørnum, ið eru í ferð við at læra seg málið. Hóast hetta er smábarnamál og ikki røttu orðini, eru tað orð sum hesi, ið eru partur av orðfeinginum hjá føroyskum børnum. Sissal M. Rasmussen, ph.d-lesandi, hevur í sambandi við ph.d-verkætlan sína granskað í, hvussu føroysk børn læra málið. Serliga hevur hon áhuga í týðninginum, sum máltøka hjá børnum hevur fyri børnini eisini seinni í lívinum

EILEN ANTHONIUSSEN

Sissal M. Rasmussen hevur seinastu trý árinum arbeitt við umfatandi gransking av føroyska málinum. Hon hevur sett sær fyrri at kanna, hvussu føroysk børn læra sitt móðurmál.

– Mín áhugi fyri máli byrjaði her á Føroyamálsdeildini, og seinni havi eg tikið útbúgving í audiologopedi á Københavns Universitet. Síðani starvaðist eg hjá Sernámi í 10 ár, har málið var ein grundleggjandi partur av arbeiðnum, og av tí at vit vita so lítið um málið hjá føroyskum børnum, fekk eg hugskotið at fara undir at granska í málinum og søkti Granskingargrunnin um stuðul.

Fyri at fáa eina so fullfíggaða mynd sum gjørligt, setti Sissal sær fyrri at byrja við byrjanini og valdi at kanna orðfeingið hjá teimum allaryngstu.

– Eg fekk fatur í listanum frá Landsfólkayvirlitinum við børnum, sum vóru fødd í tíðarskeiðnum, ið svaraði til átta mánaðir til trý ár, og fann fram til foreldur, sum eg so kundi seta meg í samband við. Síðani havi eg bytt børnini upp í tvey, tey smærri í aldursbólkin 8-16 mánaðir og tey eldri í 16 mánaðir til trý ár.

Tá foreldrini høvdu játtað at vera við, luttóku foreldrini umvegis netið í kanningini, har foreldrini skuldu krossað av, hvørji

Tað er púra normalt ikki at siga nakað, tá barnið er eitt ár ella hálvannað, men man skal sum foreldur fylgja við. Tá tey eru millum hálvannað og tvey ár fara tey flestu inn í ein orðaspurt, sum setir ferð á orðfeingið

Sissal M. Rasmussen

orð barnið skilti, og um tey dugdu at siga orðið, og at enda vórðu tey spurð, um barnið dugdi at seta orð saman til setningar. Harumframt vóru aðrir spurningar um barnið, sum hava týðning fyri máltøkuna, til dømis um barnið hevði systkin, gekk á stovni og so framvegis. Øll svarini eru dulnevnd.

Hví er mál týðningarmikið?

– Eg havi valt at brúka eitt háttalag, sum er brúkt í sambandi við gransking í 60 øðrum londum, har eg havi hugt eftir orðfeingi og samanborið við, hvussu skjótt føroysk børn læra orð, og hvussu skjótt tey læra seg fleiri orð og so framvegis.

Sissal greiðir frá týðninginum av at menna málið.

– Tá barnið kennir fleiri orð, hevur tað nógvar fyrimunir við sær. Jú fleiri orð barnið kennir, jú skjótari gongur at læra enn fleiri orð. Samskipti er í hesum aldrinum av størsta týðningi, og jú meiri samskipti barnið hevur við onnur bæði børn og vaksin, jú skjótari læra tey mál og nýggj orð. Og tað er ikki minni týðningarmikið, tá barnið fer í skúla og skal læra at samskipta um evni, sum liggjauttan fyri heimið.

Men fyrri at kunna siga nakað um hetta evnið, er umráðandi at finna út av, hvussu máltøkan hjá føroyskum børnum vanliga fer fram. Út frá svarunum, sum foreldrini hava latið henni aftur,

kann hon seta orðfeingið hjá barninum inn í skipanir, sum geva eina mynd av máltøkuni hjá føroyskum børnum.

– Hetta er gransking, sum vísir týðilig úrslit. Her siggi eg ítøkiliga, hvørji orð tey læra fyrst, hvat eyðkennir hesi orðini, og so kann eg út frá svarunum spyrja, um tað er okkurt í okkara umhvørvi, sum ger hetta? Av tí at sera nógv børn eru við í kanningini, kunnu kanningar sum hesar geva eina greiða ábending um íkastið tey fáa frá umhvørvinum rundan um børnini. Til dømis siggi eg, at børn duga líka væl orð sum »seyður« og »grísur«, hóast børnini í veruliga umhvørvinum her í Føroyum siggja fleiri seyðir enn grísar, og hetta kemst av, at tey siggja grísar í bókum, teknifilmum og aðrastaðni. Sostatt kann íkast til børn vera so nógv, bæði tað sum vit tosa um, og tað sum tey hoyra, siggja og uppliva.

– Hyggja vit at djórum, sum liva her í Føroyum, eitt nú »lundi« og »hvalur«, so siggja vit, at hesi ikki eru serliga væl umboðað í barnabókum og teknifilmum. Havast skal í huga at hetta eru børn undir trý ár, sum kanska ikki siggja hesi djór í »veruleikanum« í Mykinesi ella í grindadrápi. Her kann ein orsök vera, at íkastið bæði í gerandisdegnum og í bókum og teknifilmum er minni, og tí fáa tey færri upplivingar við hesum orðum, tí tey duga onnur orð

betri sum til dømis pingvin ella krokodilla.

Babba kemur fyrst

Hjá teimum heilt smáu kann hon greina seg fram til smálutir og ljóð. Eitt nú eru »m« og »b«-ljóðini tey fyrstu ljóðini, ið børn læra, og tað gera børnini eisini í londunum rundanum okkum. Sissal vísir á, at tað at brúka barnamál sum »lulla«, »dada« ella »nallin« eisini er partur av menningini hjá føroyskum børnum.

– Millum fyrstu veruligu orðini er »babba« eitt sum gongur aftur. Men »mamma« er eisini væl við, skundar hon sær at siga.

Tað eru nógv viðurskipti, ið gera seg galdandi, tá tað snýr seg um máltøku hjá børnum. Um børnini hava haft millumoyrabruna, um tey hava eldri systkin, hvussu nógv tey eru á stovni, hvussu nógvar bókur tey hava heima, hvussu nógv tey vaksnu lesa fyri teimum og so framvegis.

– Tað er í veruleikanum ótrúligt, hvussu skjótt børn læra mál. Men tey skulu hava íkast, og tí er umráðandi at hyggja at viðurskiptunum rundan um barnið. Hvussu nógv mál tey tosa í heiminum til dømis. Harafturat er tað munur á gentum og dreingjum, og tað hevur eisini týðning, tá ein skal hyggja eftir tølunum, sum vísa hvussu nógv tey duga, og um tey eru á hædd við hini børnini.

Børn skilja, áðrenn tey tosa, og